

Q. F. F. Q. S.

DISPUTATIO THEOLOGICA,
CONTROVERSIAS:

DE

TERMINISMO
ET
IRREGENTI
ILLUMINATIONE,

Inter D. SAM. SCHELGVIGIUM & D. HENR. LYSIUM
agitatas, expendens.

Quam indultus Summe Reuer. Facult. Theol.

PRÆSIDE

ANDREA BERGIO,

S. Theol. PROFESS. Reg. & Ord.

Facult. Theol. h. t. Decano.

ad publicum Examen defert.

MAG. JOAN. BART. ERVAST.

Ostro-Boriciensis.

Horis ANTE MERIDIEM consuetis,

IN AUDITORIO MAXIMO d. XIII. m. Junio,

Anno repav. Sal. M. DCC. XXX.

ABOE, Excud. Joh. Klämpe Reg. Acad. Typ.

Brae Jacob v. Engeström

Sæ Ræ Maj:tis
SUMMÆ FIDEI VIRO,
REGNI SVECIAE SENATORI PRIMARIO,
REGIÆ CANCELLARIÆ PRÆSIDI,
ACADEMIÆ ABOENSIS CANCELLARIO,

Nec non
ILLUSTRIS SOCIETATIS LITERARIAE
PRÆSIDI,
ILLUSTRISSIMO EXCELLENTISSIMO QVE
COMITI ac HEROI,

DN. ARVIDO
HORN,
LITERARUM
MÆCENATI SUMMO:

Si dignitatis splendorisque, quo instar solis nitidissimi fulge-
at justitia, pacis bellique dirigendis negotiis, gravitatem; si
actius ponderavero trutina: certe, chartacea ego afferendo. VOBIS
or. Cum tamen contra, quantus quibusque celebratus enco-
evitandi rura

Sæ Ræ Maj:tis

SUMMÆ FIDEI VIRO,

REGNI SVECIAE SENATORI,

Nec non

REGIAE CANCELLARIAE CONCILIARIO,

ILLISTRISSIMO EXCELENTISSIMO QVE

BARONI ac HEROI,

DN. JOACHIMO
von DÜBEN,

LITERARUM

MÆCENATI SUMMO.

tis, excellentiam; si agendorum, in ferendis legibus, exercenda
denique clientum limina VESTRA adorantium numerum, justa ex-
munera, vel imprudentia vel impudentie crimen incurrere vide-
mis VESTER erga literas sit favor, considero, ad spem illud
sus erigor.

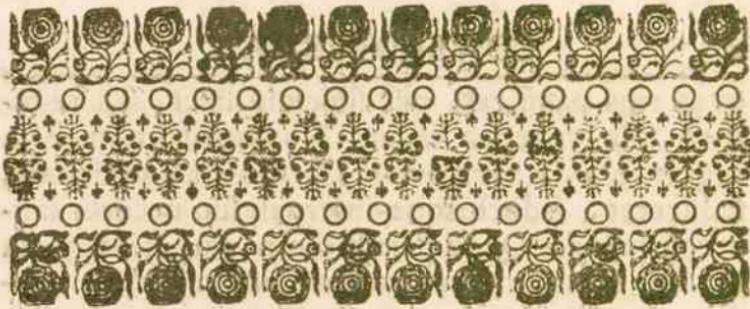
No-

UENI TRA MACI

Notum enim, scio; curvis bono, probatumque est, literas
non decus modo & ornamentum, sed ingens quoque presidium
publice afferre rei. Quibus cum, quam arcto vincuo doctrina
caelestis fata sunt conjuncta, nemo puto, nisi aut omnium igna-
rus, aut sua prorsus incuriosus negligensque salutis, ignorave-
rit. Illa enim non florente, silent leges, exultat pietas, domina-
tur injustitia. Verbo dicam: religio est firmissimum societatis hu-
mane vinculum. Veram autem cum beneficio S. N. possideamus
religionem, eorum certe non minus est quam piem, ut supplices
Illi, prot tanto tam salutari animalium pharmaco, exhibeamus gra-
tias. Hunc vero in finem, cum academie mutuis acclamatio-
num vocibus personent pulpita, non potui aliter nec debui, quin
Bothnicæ nationis nomine quasi, caelestem, bac opera qualicun-
que, a noxiis dissentientium ausibus, vindicando doctrinam, de-
biti mei circa festum hunc diem Jubilium, VOBIS MÆCENA-
TES SIMMI, redderem rationem. Quod si benigne & gracie, quod
submisse preor, acceperitis, meque in numero clientum es-
se permiseritis, jam voti mei & spei ulterioris fortune, me
componem factum latus predicabo.

ILLUSTRIS. NOM. VEST.

Devotissimus dilectus
JOAN BART. ERVAST.

PROOEMIUM.

§. I.

But & fuit summum genii infernalis omni tempore studium, ut homines suis irretiendo laqueis, in eternum præcipites daret exitium; quod cum alia facilius feliciusque efficere non posset via, quam per veræ puræque doctrinæ Evangelicæ quocunque modo tentatam corruptionem: hinc etiam illorum semet applicando animis, qvibus regulare deesse caput, & ad novas qvasvis excogitandas, effingendasqve opiniones inclinatos pronosque sentiret, inauditos dolendosque nullo non tempore in ecclesia Messiae redempta sangvine excitavit tumultus, ut

A

oves

oves ejus pacificas, per speciola licet, sed re tam
men ipsa venefica talium Novatirientium ficta
argumenta, a vera qvæ in Christo est simplicitate,
seduceret, seductosque infernali suo necaret sati-
aretq; pabulo. Qvod pernitiosum ejus stratagema
tantos tamq; deplorandos secum habuit esse-
tus, ut hinc videre & intelligere pronum sit,
qvam beatum, qvamque pacificum, illud de-
structionem hujus universi antecedens a *Chiliastis*
promissum excogitatumque futurum sit millena-
rium. Cum enim haud pauci hominum, non
privatorum tantum, sed etiam Doctorum in pu-
blico docendi munere constitutorum, non extra
sed intra ipsius ecclesiæ Evangelico Lutheranæ
pomœria degentium, oblii moniti elegantis do-
ctoris *TILEMANNI HESCHUSII*, viri miris variisque
munerum fatis defuncti, qvod ita audit; Vitanda ergo
sunt persuasions quantumvis arrideant humano in-
genio, que expresso Dei verbo demonstrari non possunt,
& licet interpretationes afferantur bellissime, si a ma-
nifesto Dei verbo dissident, velut satana presentissima
venena sunt fugienda (a), profane & impie scriptu-
ram sacram librosque symbolicos torquendo, fal-
sisque suis applicando opinionibus, multos exci-
tarunt tumultus, veramque non illustrare sed ob-
fuscare studuerunt doctrinam. Unde tot tantæ-
que animorum exacerbationes, tot verbi divini

abe-

(a) comment. in Epist. ad Galat. p. 228.

abusus & monstrosa explicationes, tot scripta & controversiae, maxima ex parte horrendis impletæ fulminationibus, calumniis & cavillationibus, enatae sunt & protrusae, ut hoc modo vel ad absolum indifferentium, vel ad monstrosum Fanaticismum, tenebrosumque Atheismum aperta pandatur porta. Hujus rei exemplum vix aliud nostra ætate est tristius dolendū acerbiusq; deplorandum, qvam illud, qvod inter ipsos Doctores nostros Evangelico Lutheranos SAM. SCHELGVIGIUM & HENR. LYSIUM, ut ceteros nunc taceamus, intercesserat; tantum enim abfuit, ut hic ab illius gravissimi theologi, inflectione abstinuerit, ut omne acerbatis fūz virus in eum impudenter satis, parumque Christiane evomuerit. Quamprimum enim SCHELGVIGIUS, suam de Novatorum agentem opinionibus synopsin, publicæ exposuit luci, statim communi qvasi consensu conjunctisque viribus, a dogmatum refutatorum defensorib; eadem ejus epitome, privatis primum, postea vero publicis, idq; non verbis dictisq; ex animo fraterno & Spiritu mansuetudinis, sed execrabilis odio impleto, protectis, excepta & vexata fuit censuris. Conscriptis hanc suam Synopsin SCHELGVIGIUS, reiectis maximam partem nominibus adversariorum, & stilo, quod nec ipsi diffiteri possunt contradicentes, moderato, qvam præter JOACH. LANGIUM, primum Berolinensem Ludimagi-

strum, deinde Hallensem Theologum, aliosque, Doctor Stargardiensis JOH. GUIL. ZIEROLDUS, in *Synopsi sua veritatis divine*, opposita *Synopsi controversiarum*, *calumniarum & errorum SCH. LVIGII*, mordaci & acerbo scribendi modo, examinandum refutandaque luscepit. Cui tursus aliquisque, quia maxime imputari sibi vidit, se per calumniam medacumque dissentientibus tribuisse, quod ipsis nunquam in mentem venerat, nondum calamo exciderat, opposuit SCH. LVIGIUS supplementum *Synopsos*, in quo propriis adversariorum verbis, theses in *Synopsi* datae propositas que confirmat verasque ostendit. Hoc vero rursum supplementum, simul cum ipsa *Synopsi*, sub examen incudemque revocavit Professor regiomontanus, deinde Pastor Berolinensis ad S. Georgii D. HENRICUS LISIUS, in *Synopsi sua controversiarum*, a veritatis pacisque & pietatis, hostibus domesticis, sub orthodoxie pretextu hoc tempore mortarum, in qua orthodoxya Evangelica a novis corruptelis & B. PHILIPPIUS JACOBUS SPENERUS, aliquae theologi orthodoxi, a calumnias Doct. SAM. SCHELGVIGII aliorumque Novatorum, vindicantur, ut in rubro verba jacent. Verum nostrum non est institutum prolixius horum motuum recensioni immorari, sed ut aliquas tantum easq; præcipuas, inter Doctores SCHELGVIGIUM atq; LISIUM circa aetus gratiæ motas, controversias, (prælentis qvippe temporis occasionisque

que ratio ulterius progredi vetat) breviter disscutiamus examinemusque, quod, ut solius veritatis amicos æstimatoresque decet, eo facilius sine omni affectu partiumque studio, a nobis futurum confidimus, quo longius ab utroque horum remoti agimus vitam. Interim Te Lector Benebole rogatum volumus, ut innoxia nostra conamina cum favore excipias, nec sinistrum præcipitaher de instituto sancto feras judicium.

§. II.

Primum se nobis sistit vexata illa de *termino gratie peremptorio* controversia, vel utrum Deus homini cuivis enormiter impiò vitæque prostitutæ & flagitiosæ, ante mortem ejus ultimumque vitæ terminum, omnem aditum ad ulteriorem intercludat gratiam, æternisque adjudicet pœnis & crucitatibus? Atque hoc de momento non heri demum aut nudiū tertius disceptari cœpit, sed seculo jam tertio, anno visefimo supra ducentesimum a Christo passo, *NOVATUS* hæreticus, natione afer, dolore repulsa Episcopatus, ad quem adspiravit, novum hoc dogma, ecclesiæ maxime noxiū, cudit, ut ille & afflæ ejus solum puri essent, unde etiam *Catharorum* nomen ipsis hæsit; per hanc igitur præfam

sam vitæ morumque puritatem & a lapsu immunitatem, graviter lapsis pœnitentiam, aut potius receptionem in ecclesiæ communionem, denegabant. Præter hos misericordiæ & gratiæ divinæ infensos hostes, in hunc eundem referendi sunt numerum *Cmlvino reformati*, qui quanquam qvoad modum proponendi dogmatis de absolute decreto, inter se dissentiant & in diversas abeant sectas, tamen omnes ad eundem ultimo collimant finem inqve rei centro conveniunt, Deum scilicet ab æterno ex absolute sua voluntate, qvosdam ad æternam elegisse salutem, alios vero in æternam reprobrasce & damnasse perditionem; & quanquam horribile vocet decretum etiam ipse *CALVINUS*, Deum tamen ita ordinasse statuit. (b) *De supralapsariis* eo verius hoc affirmari potest, qvo certius clariusque Deum ante prævisionem lapsus humani, decretum nullius respectus & conditionis intuitu factum aut limitatum, de certis subjectis hominum salvandis aut damnandis statuisse, affirmant. Nec melius mitiusque illi sentiunt, qvi quidem prævisionem lapsus generis humani decreto huic presupponunt, sed tamen illud sine qvovis habito respectu ad causas prædestinationis fidem & meritum Christi, factum contendunt, unde etiam *Sublapsarii Cathégorici* sive *absoluti* appellati sunt. Neque enim fides aut bona opera, inquit *PETRUS von MASTRICHI*, aut quævis prævisa

N. B.

(b lib. 3. instit. c. 23. §. 7.

N. B. causa motus Deo fuerunt ad eligendum, cum I.
 nec electio nec decretum quodvis causas admittat, 2.
 nec fides, aut bona opera, absque previo decreto futura
 fuerint, ac proinde praevideri non potuerint; quin &
 3. ab electione, velut prima sua causa originem repe-
 tant, ex constanti scripturarum testimonio (c). Illi rur-
 sus qui sublapsariorum Hypotheticorum nomine veni-
 te solent, a quibus neque longe recedunt theo-
 logi Franciscofurtani SAMUEL STRIMESIUS &
 BARTHOLOMEO HOLZFUSIUS, electionem intuitu
 prævisæ fidei factam concedunt quidem, sed
 tamen Deum hanc eandem fidem non omnibus
 sed quibusdam tantum, dare velle afferunt, quæ
 assertio nil aliud est, quam manifestus verborum
 lusus, resque omnis eo tandem recidit, quod
 Deus quibusdam gratia salutisque portam absolu-
 te claudat, ut ingredi plane nequeant. Qvaræ
 etiam ad exprimendam clarius mentem suam, du-
 plicem Deo tribuunt voluntatem, decretoriam
 & legislatoriam, per hanc Deum ut legislatorem,
 serio & sincere ut homines mandatis ejus morem
 gerant, velle, affirmant; per illam vero idem
 nolle statuunt. Deum quidem serio velle afferit PE-
 TRUS JURIELIS, ut talis legislatoria voluntas sit regula
 faciendorum hominibus, & norma secundum quam al-
 liquando judicabuntur; at non esse serium, verum, &
 reale

(c) in Theolog. Theoret. Pract. lib. III. cap. III. pr. dogm.
 B. x. p. 394.

reale desiderium ut omnes obediant legislatoria voluntati (d). Sed quam impia quamque blasphemæ in Dei sanctitatem justitiam & misericordiam hæc sint, quivis cui sanum ac non plane profanum est sinciput, facile videt. Talia enim, inquit PLFENDORFIUS, dici possunt in tyrannos a quibus leges adhibentur, ad emungendos pecunia subditos (e). Unde & loca scripturæ de tempore & termino gratiæ agentia, non possunt non in perversum torquere sensum, quod vel solius VITTI CHI exemplo patet, qui in investigatione Epistole ad Ebros (f) τὸ σῆμα εἰς hunc in modum explicat: illud hodie quod ad paenitentiam conceditur, est id tempus, quo Deus ad paenitentiam invitat, quod si negligatur, nulla spes vincit (g) patet, ubi illud hodie transferit & alibi, hodie istius determinatio ex Dei libertate penderit. Eandem cum Calvinus reformatis hoc in momento inflant tibiam Socinianorum haud pauci, expressis quippe verbis JOH. SOMERIUS, de statu peccatoris post præterlapsum gratiæ terminum pronunciat, quod etiam lacrimis quesita paenitentia nusquam reperiatur (g) Quocum etiam alii, negantes quosvis etiamsi de peccatis vere doleant eorum accipere remissionem, contentiunt; dicunt enim istiusmodi peccatori proeretico & graviori, transacto temporis constituti

(d) in consultat. de pace inter protestantes ineunda pag.

12. (e) in jure faciali divino §. LXXI. (f) pag. 115.

(g) in tract. Aro 1583. edit.

uti puncto, non concedi ulterius spatum mores vita*mque* emendandi, sed ut illum, qui propter scelus commissum carnifici plectendus traditur, quidquid profuderit lacrimarum, & in quamcunque semet verterit partem, vi pronunciati iudicii nihilosecius capite detruncandus est, damnandum esse (b). Sed de hisce utpote extra & contra ecclesiam Evangelico Lutheranam docentibus, mirum adeo non est, quod prædecessorum heterumque auorum auctoritate fascinati, & præjudiciis seu iudiciis familiariter in animum receptis ante legitimum examen, occupati, in hanc prolapso sint opinionem, quam de viris intra ipsius ecclesiæ nostræ gremium educatis, & per internam conscientiæ de veritate doctrinæ in libris nostris Symbolicis retentæ testificationem convictis, & ad ejus servationem juramenti sacramento adstrictis, quod non verecundati fuerint, pertiniosum & in Deum misericordem maxime iniquum dogma, de termino gratiæ peremptorio, amplecti, quorum nomina cum tot sint, ut hæc pagina omnia non capiat, excitabimus auctorem diffensus RECHENBERGII ab orthodoxis Electoralibus, in dedicatione pagina IV. ita sribentem, SPENERUS plantavit BOESIUS rigavit RECHENBERGII incrementa dedit, adeoque & hic Deus nihil fecit.

B

§. III

(b) vide auctores citatos apud Just. Christ. Schorser. in. Colleg. Antisociniano cap. XIV. quest. IV.

§ III.

UT autem clare & distincte de ponderoso hoc
judicare queamus argumento, quædam in
antecessum prænotanda esse e re ducimis. Cum
igitur propter evidentem verbi divini literam, e-
jusque in conscientia approbatam veritatem, non
possumus non, sententiam de termino gratiæ
peremptorio hac in vita, utpote scripturæ contra-
riam rejicere & damnare; contra vero, gratiam
aditumque ad eam, ad extreum usque vitæ
halitum, peccatori unicuique esse apertum, se-
rioque & sincere a Deo offerri, afferere & de-
fendere. Ideo ideo prænotamus & præsupponimus,
nec nos aliosque hujus veritatis defensores tantæ
esse imprudentiæ & impietatis, ac si hoc ipso im-
pœnitentiæ & securitati, fenestras & portas ape-
riremus, persvaderemusque hominibus peccato-
ribus in sola ipsorum positum esse potestate, a-
gere pœnitentiam ex viribus suis propriis, quan-
do & quocunque voluerint tempore. Afferimus
enim statuimusque, imprudenter non minus quam
impie, a qvovis fieri homine, qui tot tamque
sæpe repetitas divinas admonitiones negligit, &
rem tanti momenti tantisque obvolutam sollicitu-
dinibus, ubi animus magno curarum dolorumq;
jactatur æstu, Philip. 2 12, ac vera peccatorum
agnitio, recta & sincera conversio fideique ac-

ceptio

ceptio est, in tempus incertum, dubium, triste,
& non raro lævis conturbationum ac temptationum
turbanibus expositum, differt. Unusquisque e-
niam, qui voluntati summi Numinis, cui impon-
nendi imperii & obligationis justissimæ sunt cau-
ſæ, ex perversa pravitate obtemperare recusat,
reum & obnoxium se facit poenit non tempora-
libus tantum sed & æternis; divinum autem hoc
est mandatum, ut unusquisque, jam a & in i-
pſa juventute in ſuum cogitet creatorem pœnitentia-
tiā agat. *Eccles. 12. 1.* Tempus enim æta-
tis juvenilis, qvoniā ver & ætas est omnis no-
bis concessi temporis, est flos ævi nostri, sum-
mis donatum bonis & prærogativis, qvibus ta-
men ætas ſenilis diminuta immo plane deſtituta
gemit & animo ac corpore torpet; ideoque et-
jam illud ut prætantissimum a Deo nobis con-
ceſſum donum, in ejus exhibendum & consumen-
dum eſt laudem. Impudentia certe immanis eſt
& tetra, Deo ut auctori vitæ optimo, ſuſtentato-
ri benignissimo, putridas quasdam fetidasque
vitæ reliquias, qvazi excrementa, & oſſa jam fe-
re arefacta, offerre velle, hodiſi vero infernali per-
mittere, ut luco flore & vigore juvenili ad tur-
pissima qvævis & inaudita ſcelera pro ſuo abu-
tatur lubitu. Deinde tempus homini concredi-
tum, eſt bonum tam carum tamque pretiosum,
ut ad ejus male perdi rationem, quod

CATO aliquæ agnovere gentiles, homo sit obligatus, & quantæ pretiositatis tantæ etiam inconstantiæ & volubilitatis est, unde & illud ingeniole a qvibusdam veterum aëri voluntati, aquæ fluenti, & soli currenti , assimilatum legimus. Qyoniam igitur tempus tam preciosum immo irrevocabile est, prudenti & æqua unicuique ponderandum est trufina, quam impossibile sit, vel unicam horam, cumprimis in summo necessitatris articulo, præterlapsi temporis revocare. Proinde homines impii non injuste æternis adjudicantur pœnis, qui differendo pœnitentiam ad extremum usque vitæ halitum , divinum qvo eos ad peccatorum vocavit agnitionem neglexere adverbium *Mane*, Diabolico vero, qvo eos ad securitatem pellexit, impie obtemperarunt verbo *Manes*. Porro nihil magis dubium est, qvam ad destinatum vitæ tempus sibi persuadere pertingere posse, qvum extrema mortis hora, plane & omni ex parte sit incerta. Videmus quotidie & experimur, infantes &que ac adolescentes, juvenes ac viros, virili in ætate florentes ac senili torpentes a morte extingvi. Et ut tempus, ita etiam saepissime ipse modus, quo acerba mortis excipienda est salutatio , incertus, inopinatus, & periculosus est; quippe qvod mori sua morte, non omnibus obtingit, qvam bellam rem vocavit SENECA sed miris mortis modis ludimur quasi aut vexamus,

mur: sic unus immergitur & suffocatur aqvis, alter igne crematur, hic gladio perfoditur hostili, ille ruina domius subitanea, vel qvovis alio casu mortes premitur, qvidam a bestiis dilacerantur: qvare consultum est & qvam maxime necessarium, ut qvisque cum PHILIPPO MACEDONICO, vocem, *memento te esse mortalem*, familiararem sibi reddat, ne impatus sit, subitanea per fenestras in domum irruente morte. Unde pie AUGUSTINUS: largitur tibi Deus spatium correctionis, sed tu plus amas dilationem quam emendationem; manus fuisti heri, hodie esto bonus, semper exspectas & de misericordia Dei tibi plurimum polliceris, quasi ille, qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit etiamsi tibi vitam longiorem, unde scis quid pariat tibi dies crastinus. (i) Præterea non una & similis est omnium morborum natura & conditio, quorum alii illico vires hominis minuunt debilitantque immo nonnunquam prorsus exhauriunt, ut ne extrema quidem rite applicare, aut vel pœdagogicos actus suscipere queat homo. Ubi enim propter morbi gravitatem dolorisque vehementiam, linguae omniumq; sensuum perturbatur & cessat usus, ratio sive intellectus e throno suo quasi dejetus in transversum rapitur, tunc primum pœnitentiam agere velle animamque catenis diabolis tam arcte vinclam a peccati purgare lue, arduum

(i) Tom. X. Sermon. 58. de tempore.

arduum certe est & difficile & tantum non impossibile. Si quis igitur suam hoc modo differendo pœnitentiam, in tanta se conjicit pericula, tantisque implicat difficultatibus, ille utique experietur, quam angusta sit, quæ intrabitur conversionis porta, non quidem respectu decreti & voluntatis divinæ, sed ratione impedimentorum carnis, mundi, & diaboli. Hinc patet, quam impie erga Deum benignissimum, seipso injuste & imprudenter agant, qui differendo de die in diem pœnitentiam, tantis, immo sèpissime æternis se involvunt malis. Propterea, securitatem ut somnum diabolicum & animarum venenum pessimum rejecimus ac damnamus, sed gratiam divinam unicuique semper in hac vita apertam esse, juxta asseyeramus atque confidenter credimus.

§. IV.

EX istis, quæ hactenus diximus sua rursus sponte, quod 2:0 prænotamus, fluit, quod per quotidiam peccatis flagitiisque pollutam vitam, anterior gratiæ toties rejectæ neglectæque adeptio reddatur difficilior, & pœnitentiæ veræ peractio fiat gravior, majoribusque obstantibus difficultatibus exponatur. Si sententiarum quæ & heic de fidei sinceritate, de gratiæ divinæ recuperatione, & pœnitentiæ lapsum subsequutæ possi-

possibilitate occurunt divertia, in genere respe-
xerimus, varie mirisqve modis, humanam, cui
medium tenere difficile, rationem hallucinatam,
deprehendimus. Quidam enim salutis plus justo
restringentes viam, fidem temporariam non ve-
ram vivamqve, sed historicam tantum, confusam &
subfultoriam esse, adeoqve specialem efficacem
illam & fiducialem fidem nunquam amitti posse,
contendunt; cum tamen qvisqvis inconstantiam
intellectus humani, iudiciorum saepissime factam
mutationem, voluntatis ad mala proclivitatem &
pronitatem, affectuum vehementiores perturbati-
ones & insultus, genii internalis innumeratas tech-
nas, & plurima alia eludendi & fallendi artificia,
rite pensitaverit; tantum abest ut fidem amitti
posse inficias eat, ut potius de finali ejus abolitione
vitanda sollicitus sit. Nec aliquid huic sententi-
æ accedit roboris, dum vel ad magnitudinem po-
tentiae divinæ, vel ad mediorum salutis efficaciam
provocatur; cum nec Deus, alio qvam ordinario & in scriptura præscripto modo, nobiscum
agere promiserit, nec etiam sacramenta, obstan-
te repugnantia hominis, non naturali tantum, sed
malitia & affectata, vim suam infinitam exe-
rere queant. Unde etiam patet, fidem tempo-
rariam nihiloseius veram salutaremque esse posse
fidem maxime, qvia amissio ejus est causa damnationis;
quod vero ut amissum damnat, illud servatū

contra salvat. *Luce 8. 13. 1. Tim. 4. 1.* Alii non minus rigidi gratiæ divinæ coarctatores, fidem veram salutaremque amitti quidem posse, concedunt, sed amissam & per peccata excusam non posse recuperari, nec hominem vere regenitum & spiritualiter adulsum, ubi e gratia divina exciderit, in eandem magis redire, afferunt. Hac de re ad horrorem usqve omnis Christiani, ita loquitur *LYSNIS*: *quod gratia Dei semper omnibus etiam induratis, ad finem vite offeratur, thesis est s. ripitur ignota.* (k) Quæ verba si tam vera essent quam sunt desperata, vix ullus, saltem oppido pauci, salvarentur; cumq; argumentum a *SCHI LGVIGIO* adductum, de debita promptitudine nostra ad remittenda alterius peccata, exigenda ad normam remissionis Dei, qvippe qui vi dieti *Mattb. 18. 35.* unicuique peccatori, qvotiescumque proximo suo ejus remiserit delicta & pœnitentiam égerit, ad condonandum debitum paratus sit, hunc in modum eludere conatur: *Auctor sui oblitus est, nihil enim de remissione peccatorum quasitum, sed de pœnitentia.* unde locus citatus *Mathei* buc non quadrat. (l) qyotusqvisque est qui non videt hæc denuo inepte dici. Ubi enim divinum Nimen ad peccatorum unicuique dandam remissionem se promptum benignumque promisit, ibi quoque juxta suggestore vires pœnitentiam agendi pollicitus est,

(k) in Artic. 23. de pœnit. p. 573. (l) in eodem Artic. p. 574.

est, nam si conseqvens est, ut remissio peccatorum, ergo multo magis erit antecedens, scilicet pœnitentia. Deinde assertioneM SCHELGVIGII, quod invitatio Christi dulcissima Matth. 11. 28, et jam ad agonizantes & in articulo mortis constitutos pertineat, fallam afferit, adeoque dictum illud ad solos fatigatos & oneratos restringit, ac si tantæ ignorantiae fuisset SCHELGVIGIUS, ut omnes gratiæ osores, prævaricatores, & impœnitentes, qvæ tales, divinam gratiam salutemque assequi posse, afferuerisset; est enim heic sermo tantum de possibiliitate pœnitentiæ, respectu voluntatis divinæ, qvæ nullo non tempore, homini in via constituto, gratiam suam offerre parata est. Qvod vero ad ipsum peccatorem attinet, neqye nos diffitemur, qvin per vitam flagitiosam atqve ex instituto impjam, tali reddatur longe difficilior in gratiam reditus; qvo diutius enim vera differunt pœnitentia, eo majus latiusque genius infernalis in animam hominis sibi vindicat imperium, eo etiam firmius timoris servilis desperationisque substernitur fundamentum, atqve sic eo deterior periculosiorque hominis redditur conditio, adeo ut tandem vere incidat in illud judicium Salvatoris Matth. XXIV. 48, 49, 50, 51.

*Ego de eis hunc kairos
dela skeiō iō tu kagia kai o xristos ei o kai iō μετα.
θειο. Kai apoktetai tūptētē tēs ourdesēs, tō dīmē de kai
xristos metē tēv μεθvōtēp. Η̄s iō kūpeō tēs dētēs skeiēs*

εν ιησαρχη εν προσδοκι και εν αρχη εν γνωστησι. Και δι-
χοτεμησει αυτοι, καγ το μερος αυτο μετα των υποκριτων. Θη-
σει ενει εσται ο κλαυτος ο Βιουνος των δοντων.
Quando Sodome, Pharaon, Herodes, Dathan & Abiram,
in impia securitate quemadmodum equi Phaetontis
insultorii efferauitque perrexerunt, simul etiam se-
ipsoe in æternas calamitates detruserunt, quos
tamen divina clementia, per integrum illorum
vitæ spatium, ad pœnitentiam saepe & efficaciter
invitavit. Est igitur sera pœnitentia valde diffi-
cili & raro vera, non respectu voluntatis divi-
nae, gratiam unicuique recipienti ac petenti serio
concedere volentis, sed ratione voluntatis huma-
nae, gratiam oblatam vel recipere recusantis, vel
etiam propter impedimenta in se haerentia, in-
neptitudine laborantis.

§. V.

CUm igitur homo omnes gratiae divinae negli-
gendo thelauros, mediaque salutis impie &
pertinaciter rejiciendo, seipsum tutelæ & ductui
Dei salutari subtrahit, nec non tyrannico genii in-
fernalis submittit imperio & dominio, simul
& viam pœnitentiae & salutis, inexsuperabilibus
fere obstruendo impedimentis, sibi reddit perar-
gustam & periculosa, ut supra jam monuimus,
fieri aliter nequit, quam ut Deus, qui justissimus
est,

est, qviqve omnem impietatem sancto proseqvitur odio, uberiorem, qvod 3:o prænotamus, & abundantiorem suæ gratiæ gradum ejusmodi extremae impietatis homini subtrahat, eumqve, prius ab eo desertus, ex justo judicio, deserat. Illud vero juxta tenacissime observandum est, monente Theologo post tata immortali. D. JOHANNES PECTIO, lect. in syllog. Disp. XI. §. II. nunquam tamen gratiam suam, scilicet assistentem, de gratia justificante & sanctificante, qvod eam homini mortaliter peccanti subtrahat, per se patet, ita subtrahere Deum, qvin ea mensura eundem revocet, qya converti possit, tametsi nonnunquam etiam subtrahat aliquem gratiæ assistentis, h.e. revocantis ad pœnitentiam, singulariorem gradum e. gr. Ezech, 12. 2, 3. Quando autem Deus cor hominis indurare dicitur, illud non de actu & influxu qvodam positivo, hoc modo enim sanctissimum Numen, & causa peccati ab impio perpetrati, & damnationis ejus æternæ, constitueretur, sed tantum negativo & permissivo, accipiendum est, qvando hominem, qvi ob tetrum misericordiæ divinæ abusum, & odio lam agendæ pœnitentiæ procrastinationem, in peccatis progreditur, sinit ferri suis cupiditatibus, patiturqve ob gravissima scelera sub dominatione Iatanæ vivere. Tribuitur porro induratio diverso respectu & Deo, & diabolo, & homini; consideratur enim vel ut

peccatum atrocissimum & fons aliorum peccatorum, ita diabolo ut causæ externæ, & homini ut causæ internæ adscribitur, vel spectatur ut pœna antegressis peccatis debita, hoc duntaxat respectu Deo tribuitur, *dixit enim ut justo judicii*, qvatenus non tantum naturam agentem conservat & indurationem præscit verum etiam indurandum deserit in satanæ potestatem eum tradit, verbum illi annunciarci curat, cuius finis per se & ex parte Dei, est hominis conversio, sed ex accidenti per hominis malitiā fit, ut magis magisq; per illius prædicationem induretur, tolerat eum multa *μακροθυμία*, determinat metas, gubernat finem tandemque judicia sua contra eum finaliter exequitur.

** Deinde assiduo sacrarum litterarum lectori ignotum esse noi potest, quod multis in locis actioniva & positiva loquutio tribuatur qvibusdam ut causis primariis, qvæ tamen ab ipsa nominata actione qvam maxime sunt alienæ; quando scilicet per accidens aut alia ratione, actioni illorum positivæ, contra & præter omnem opinionem, aliud qvid e diametro contrarium se adjungit & adhærere facit; sic quando Salvator pronunciat se venisse in mundum, non ut pacem sed ut gladium mitteret, & ut incitaret filium adversus patrem

** *vid. B. D. J. b. Gerhard disputat. Isagog. Disput. XVII. cap. VI. §. 28. p. m. 674. Et disput. XXVI. cap. V. §. 8. p. 936.*

trem & patrem aduersus filium, & Paulus affirmat legem operari iram: quas & plurimis alias ejusmodi assertiones, quae agenti ut causæ proximæ & primariæ, tale quid ab ea non intentum tribuunt, quod tamen non nisi per accidens ex intenta illarum actione provenit, non de activa & positiva quodam influxu, & necessaria & inevitabili connexione intelligendas esse, facile quivis concedit. Unde recte D. FECHTILIS: Vox indurationis de Deo usurpata, duas actiones divinas enunciavit, unam directam & per se & Deo intentam, alteram indirectam & ex accidenti actioni divine conjunctam. Directa Dei actio est, per beneficia extraordinaria cor Pharaonis flectere, ut in se redeat, Deum timet & populum dimittat. Ex accidenti huic actioni conjuncta est actio hominis, qua ille cor suum durum reddit, ne his Dei beneficiis animum advertat, Deique actioni obsequatur (m). Accedit quod loca quædam de induratione agentia, ut Exod. IX. 15. 16. Rom 9. 17. non nisi de conservatione & sustentatione divina, qua Pharaonem per proereticam & pertinacem malitiam ad exitium properantem, & qualem sub ictu jam constitutum, ut per beneficia & miracula tandem ad saniorem rediret mentem, toleravit, & ab ultima atque exitiali ruina tamdiu incolumem servavit, exponenda sint. Ut sic induratio Dei activa vel a parte Dei, non sit extinctio lucis

aut

(m) lect. in Syllog. contr. disput. XI q. III. p. 187.

aut immisso tenebrarum, sed cessatio ab hominis
obstinati illuminatione, quando amantem tene-
bras sibi ipsi relinquit; atque haec talis Dei indu-
ratio est actus negativus & peccati pena, quem-
admodum *induratio hominis activa* est actus positi-
vus & peccatum formaliter, quo induratus men-
tis suæ oculos occludit & impedimentum opponit,
ne illuminetur a Deo, dum confidenter peccat. Pro-
inde nemo unquam a Deo induratur, nisi sei-
psum induret, h. e. duritatem cordis & obstinatio-
nem in peccatis amet. Pari modo excæcatio ho-
minis & traditio in potestatem satanæ a Deo fa-
cta, non *actum* quendam *absolutum* & *positi-
vum* Dei, sed *permisssum* & *negativum*, quo
hominem omnem a se rejicientem illuminatio-
nem, tenebris obfuscari, & a genio infernali ad
majora subinde propelli peccata, patitur, deno-
tant. Manet igitur verum, quod induratio &
excæcatio, & alii ejusmodi actus, quando Deo
tritus intur, non sint intelligendi *ἀπρηγτικῶς*; ac si
Deus illa operaretur & efficeret, sed παρακλητικῶς
propter permissionem, ἐγκαταλευτικῶς desertionem,
μέτοντικῶς declarationem, διετακτικῶς directionem
(n); unde notus est canon: *verba activa non semper physice, sed etiam non raro ethice, negative aut*
met-

(m) vid. Salom. Glass. in *philolog. log. sacra*, cap. 1. §.
Joh. Benedict. Carpzovius *Isagog.* in lib. *Symbol.* art.
XI. p. M. 1647. §. p. 1665.

metonymice accipienda sunt. Hinc etiam intellectu facile est, qvod dicta scripturæ, de iræ & justitiae divinæ gravitate agentia, ut sunt Ps. 81. 12. 33. Deut. 31. 17. 18. &c. & exempla, qualia sunt de mundo antideluviano, de Sodomitis, impenitentibus Israëlitis, impiis Cananensis & reliquis, qvæ a BOESIO aliisque termini peremtorii defensoribus & gratiæ divinæ hostibus maximum in modum urgentur, ostendant qvidem divinæ vindictæ severitatem in puniendo peccato, & duracionem iræ, donec impenitentia hominis continuat, sed minime tamen denegationem omnis ulterioris gratiæ, qvando vel recepta vel implorata fuerit, multo minus certi temporis determinationem, qva præterlapsa, nulla magis veniæ supersit spes, nullus poenitentiae locus, sed novit dominus mutare, ut loquitur AUGUSTINUS, sententiam, si tu noveris emendare vitam. Qvare & istiusmodi coñunctiones & poenæ nil aliud sunt, qvam reales gratiæ divinæ & poenitentia præcones, unde D. LUTHERUS, promissio gratiæ interpres pœnarum est, punimur, non ut pereamus, sed ut revocemur ad pœnitentiam (o). Non igitur pro contrariis se mutuo destruentibus habenda sunt, qvando de uno eodemque homine dicitur, qvod sit subjectum & terminus iræ divinæ peccatum punientis, & gratiæ ad pœnitentiam revocantis; Deus enim semper, di^a

(o) Arg. in libren Jerem. ad. cap. 3.

dicente NICEPHORO, vindicta gladium miserationis
oleo acuit (p) qvod idem confirmat CHRISOSTOMUS,
Deus inquit nihil non facit, ut quæ minatur non infe-
ras (q); & alibi, judices cum lassones cuperint & sacri-
legos, non quomodo ipsos reddant meliores, consid-
erant, sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant.
Deus autem contra cum aliquem cuperit peccatorem, non
considerat quomodo sumat supplcium, sed quomodo ipsum
corrigat & meliorem faciat. (r) Nec est denique
ut dissentientes provocent ad peccatum in Spir-
itum S., qvippe qvod in hac jam vita commissum,
irremissibile sit, & fores gratiæ penitus ocludat.
Verum enimvero irremissibile audit, non ob de-
fectum gratiæ Dei, qvæ cum sit infinita semper
exuberat supra peccatum Rom. 5. 20. nec ob defe-
ctum meriti Christi, qui pro omnibus peccatis
plenissime satisfecerat, neque ex defectu gratiæ
Spiritus S. vocantis, qvae per verbum & sacra-
menta etiam peccantes in S. Sanctum, eo tem-
pore quo peccant, testante ipsa experientia, in
ecclesia per os ministri invitat. Sed ob pertina-
cem contemptum mediorum, per qvae spiritus S.
ad conversionem & peccati condonationem effi-
eax esse solet, ut sic τὸ γνώμων potius quam τὸ
εὐνοία exprimatur, judge B. JOH. GERHARDO,
in disp. 17. 1 sag. in disp. 26. cap. 5. §. 18, p. m. 942. De
(p) lib. 17. Hist. Eccles. c. 3. (q) in Ps. 4. (r) hom. 7. 46
pop. Ant.

hac controversia exquisitissime pro solito more erit D. JOH. FECHTUS, leſt. in Syl. disp. 16. §. 3. p. 232.

S. VI.

His igitur ita observatis, aperce pronunciamus & confidenter asseveramus, gratiam divinam, ad ultimum vitæ terminum, omnibus ac singulis in via constitutis hominibus, impoenitentibus etiam & impiis, cujuscunque sint generis & conditionis, apertam paratamque esse. Primum assertionis nostræ petimus argumentum, ex universali summi Numinis, ad omnes omnino homines, nemine excluso, extensa vocatione. Aut enim adversariis statuendum erit, Deum omnes homines non vocare ad salutem, vel, vocare quidem, sed sine seria & sincera quadam voluntate ut convertantur & salventur; aut etiam eum serio semper & omni tempore omnium hominum velle salutem, adeoque, gratiæ divinæ in hac vita nullum dari terminum peremptorium; si universalitatem vocationis divinæ coarctare voluerint, clarissima scripturæ dicta sibi habebunt contraria: *Convertimini ad me & salvi eritis omnes fines terre, Esaja 45. 22. Nolo ego mortem peccatoris, qui cunque scilicet ille sit, sed ut revertatur a via sua & vivat Ezech. 33. 11. coll. 18: 23. 2. Pet. 3. 9. Deus vult nemis*

m: minem perire sed omnes ad respicientiam venire.
 Disertum Christi mandatum, Matth. 28. 19 coll.
Marc. 16 20. & actualem hujus mandati execu-
 tionem R m. 10. 18 &c Si enim benevolentia
 Dei patris & satisfactio Christi universalis est, ad
 omnes omnino pertinens homines, ergo voca-
 tio Sp. Sancti etiam erit universalis; Deus enim
 vult omnes homines salvos fieri & ad agnitionem ve-
 ritatis venir. Unus est Deus, unus mediator Dei homi-
 num, homo Jesus Christus, qui dedit seipsum preium
 redēptionis pro omnibus. 1. Tim. 2- 4. 5. Si vero
 his aliisque argumentis convicti, vocationem
 divinam universalem esse concederint, sed tamen
 eandem sine plena & perfecta voluntate, conver-
 tendi hominem esse, asseruerint, lequitur sanctissimum
 Deum adulatorem esse & hypocritam, nec
 non toties tamque sancte datae fidei violatorem,
 qualis quidem omnes ad æternam vocet salutem,
 gratiamque offerat suam, sed juxta tamen ab ea-
 dem illos excludat salute, oblatamque gratiam
 pentibus & pœnitentibus dare deneget, quæ o-
 mnia, quemadmodum in se sunt execranda &
 detestabilia, ita in benignissimum Deum sunt ma-
 xime impia.

§ VII.

Porro si sententia damnationis quorundam, iam
 in

in hac vita exposita esset absoluta, adeoque omnis gratiae & pœnitentiae illis ademta spes, sequeretur, quod Deus non velit, ut e peccatis homines convertantur, credant in Christum & æternam adipiscantur salutem; quum vero omnis fere scripturæ hortetur pagina, ut omnes homines nulla addita restrictione ad has vel illas personas, vel ad certos & definitos annos, revertantur a sua impietate, credant in Christum, & sic æternam evitent damnationem, contrarium inde patet. *Quem nos annunciamus, loquitur D. PAULUS, admonentes NB. omnem hominem, omnem hominem erudiantes omni sapientia, ut omnem hominem fistamus perfectum in CHRISTO JESU. Coloss. 1. 28.* ubi satis esset, si tantum in genere & plurali nominarentur homines, magis est, quod vocabulum *omnes* expresse apponatur, maximum, quod per repetitionem voluntas Dei de omnibus afferatur ut *perfecti essent in Christo*, a qua trina vocum *omnis homo*, repetitione, si quosdam exclude-re & excipere vellent dissentientes, næ illi ipsa impudentia essent impudentiores. Accedit, quod quotidie *omnibus impiis* & que ac piis, Deus in eccllesia, eadem & unius ejusdemque efficacie offerat media, per quæ sola æterna acquiriri potest salus: nec dici potest, Deum quidem externe per publicam verbi prædicationem, & sacramentorum oblationem, velle hominum salutem,

non autem velle vires conferre recipiendi gratiam solenniter oblatam; quoniam talis unius rei oblatio, sed juxta ejusdem denegatio, ne homini quidem civiliter honesto, nedum sanctissimo Deo φικαυτρώπῳ, digna est. Unde recte DEUTSCHMANUS, Jehova Elohim perpetuam commendat pœnitentiam, Et ubi datur evangelii verbum apud peccatores, ibi pariter datur pœnitentia praconium atque studium. in Theol. Adam. p. m. 460. Proinde mirari convenit austera LYSIS audaciam, dum statuit homini impio & finaliter incredulo, Deum ad finem vitæ usque gratiam conversionis non offerre: (1) Cum tamen contrarium sole meridiano clarus patescat, si tantum conferre quis voluerit, exempla latronum cum Christo simul crucifixorum, vix crediderim eo audaciæ quempiam progressurum, ut negare velit, eandem gratiam etiam non converso fuisse oblatam, quæ pœnitenti obtigit prædoni; sed damnatus ille, ob rejectionem gratiæ convertentis & defectum pœnitentie, neutquam vero ex absoluto Dei decreto, gratia salutari illum excludente. Deinde unicuique notum est, quomodo sanctissimus Salvator, incredulos atque impios Judæos, quos tamen ex omniscientia sua in incredulitate usque ad finem perseveraturos atque sic æternum dominatum iri prævidit, ut alias læ

(1) Art. XV. p. 353. & XXIII. p. 569. & 578.

pe in diebus carnis, dum peragraret regiones illorum, beneficiendo unicuique, ita etiam in ipsis mortis constitutus dolorificis angoribus ad penitentiam, serlis atque ardentibus ad Deum patrem pro illis missis precibus, revocavit. Ut nihil adhuc dicam de iisdem Judæis, qui ex judicio Sp. Sancti, maximam partem fuere viperarum progenies, Matth. 3, 7. 8. & tamen per Iohannem ad gratiam & salutem invitabantur. Nec est ut excipiant adversarii, hæc omnia ita se habere juxta voluntatem Dei antecedentem, sed juxta consequentem plane aliter comparata esse; præterquā enim, quod plane jejuna hæc sit argumentatio, ex hoc enim concessio jam patet, gratiam omnibus ad finem usque vitæ offerri, quia omnes generatim & semper votantur, & fides omnibus offertur, in Deum quoque maxime injuriosa est; si enim talis effingeretur voluntas Dei antecedens, quæ qvidem semper suam offerret gratiam, absque tamen plena intentione eam conferendi, sequeretur rursus, Deum acerbo quodam modo, miseris illudere mortalibus. Præterea manifeste quoque sapit inseitiam theologicam: antecedens, ut notum est, dicitur voluntas, quia omnem mediorum salutis antecedit applicationem, adeoque nullum involvit respectum, vel fidei xel incredulitatis, quare etiam *Volum* divinum, anteponitur

moliuitis Judæorum, Matth. 23. 37. Si vero Deus hominem ad salutem vocaret, sine seria intentione illum salvandi, tum jam apertissimus involveretur respectus credentium & non credentium, atque sic voluntas consequens confunderetur cum antecedente; accuratissime enim observandum est, de vocatione, quod illa, quæ universalis est, ad omnes se exrendens homines, neutiquam ad voluntatem consequentem, sed antecedentem pertineat. Existimat quidem *LUTHERUS*, ex libris Symbolicis non posse demonstrari, eandem sententiam, quæ gratiam unicuique semper apertam asserit, quando ad allatum, a *SCHELGVIGIO* ex articulis *Smalcaldicis* testimonium, ita respondet: Sed integer contextus sole meridiano clarior docet, quod ipsis verbis libri symbolici velint, omnibus hominibus necessariam esse pœnitentiam, si salvi fieri debeant, quia omnes peccatores sunt. (t) Ac si *SCHELGVIGIUS* tantæ fuisset oscitantiæ, ut quemvis peccatorem impium & flagitosum, qua talem, sine pœnitentia salvum fieri asservisset, quemadmodum supra §. IV. observavimus; sed contrarium constat ex testimoniosis *LUTHERI*, in Chatechismo majori & minori; hic enim ita, in qua ecclesia mibi & omnibus Christianis NB. quotidie omnia peccata benigne remittit; ibi vero petitione V. in summa, nisi circa NB. intermissionem remittat Dens, alioiri est de nobis.

§. VIII.

(t) argument. 10. hujus cont.

§. VIII.

Quoniam vero a LYSIO, in responione ad observationem ultimam praesentis controversiae, haec adhibentur verba: *Circa testimonia citata, a SCHLEGELVIGO, sufficit notasse, quod nullius primorum vel antiquorum Theologorum addi potuerit, sed testimonium sit proprium & domesticum hodiernorum ex altera parte controvertentium; qvosdam excitabimus patres, ut dento in ruborem conjiciatur; ita enim rotundis verbis CIPRIANUS hac de re suam exponit sententiam.* Sed & eodem articulo temporis, cum jam anima: festinat ad exitum, & egrediens labia exspirantis emerserit, pœnitentiam clementissima Dei benignitas, non aspernatur nec serum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quæcumque necessitas cogat ad pœnitentiam, nec quantitatis criminis, nec brevitas temporis, nec hora extremitas, nec vita enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit a venia, sed in amplitudine simus, sui mater caritas, prodigos suscipit revertentes, & velit nolit NB. NOVATUS hereticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. (u) Quocum consentit AUGUSTINUS, Pœnitentia peccata abolet, etiam in ultimo vite balitu, si admissorum pœnitent (x). His CHRYSOSTOMI cuius nota est vox: *millies pœnitentiam agens millies in ecclesiam ingredere, LEON. M. aliorumq; addi possent testi-*

(u) in serm. de Cœ. Dom. (x) de Eccles. Dogmat. c. 48.

stitionia, sed brevitatis studiosi, ea omittim⁹. Vanus
 deniq⁹ tum *Lysii* tum aliorum adversariorum est
 metus, quod per sententiam termino gratiæ opposi-
 tam homines ad securitatem deducantur; illi enim
 tum demum locus esset, si affirmaretur,
 peccatorem sine pœnitentia divinam impetrare
 posse gratiam, simul & hominis, qui ad ultima-
 suam distulit conversionem, æque facile omni ex
 parte posse peragi pœnitentiarn. Sed videant po-
 tius ipsi peremtorii termini defensorēs, ne longe
 majus maximumque, animabus Christi pretioso
 redemptis sanguine, inferant damnum, dum eas
 per contrarium dogma, in desperationem lapsos,
 in æternam detrudunt perditionem. Qui enim
 multitudine peccatorū perterritus, cum concien-
 tiæ luctatur morsib⁹ & angorib⁹, simul & perivasus
 est, verum & in scriptura fundatum esse illud dog-
 ma, quod Deus, talem peccatorem, qui per
 integrum vitam impie & pertinaciter omnem to-
 ties oblatam neglexit gratiam, minime in eam
 recipiat, non potest non facta ad seipsum applicati-
 one, salutis sibi clavam esse portam, damnatio-
 nis vero apertam, colligere. Accedit, quod in-
 fensissimus hostis diabolus, hanc minime omitte-
 ret occasionem, hoc dogmate, ut medi⁹ quam
 maxime apto, ad suum perficiendum desiderium
 uti; qvare recte *ABRAHAM BUCHOLZERUS, Diabo-*

lus semel admissus leonem agit, quoties deo implacabili ira
Dei horren. lumen rugire incipit, panitentiam agentibus gra-
tia divine fores præcludit, pro melle propinato fell infun-
dit, mendacio homicidium addit, peccato ripendium
reddit, & violenta impulsione utens, hominem a Deo
adulsum, veniamq; desperantem devorat. in Chronol. p. 33.
Quod confirmat MENZERIUS inquiens, certum est, negata
Evangelicam promissionum universalitate, veram de po-
nitentia doctrinam non stare, & lex ea solidam peti
consolationem non posse, sed potius precipitum esse ad
desperationem. in Exegesi Aug. conf. art. 22.

§. I.

Jani progredimur ad vexatissimam quæstio-
nem: An detur aliqua veri nominis illuminatio-
ne conjuncta regeneratione & sanctificatione? Ut au-
tem eo melius omnia quæ heic dicenda sunt, in-
telligantur, adversarios in certas distinctasque di-
spelcemos classes. Primus igitur præcipiusque il-
lorum est ordo, qui non tantum correctionem
voluntatis vitæque emendationem, omnem ante-
cedere dicunt statuuntq; notitiam & illuminationē,
eandemque vitæ sanctitatem, cœcam licet & lu-
mine destitutam, proram puppimque in toto chri-
stianismo constituunt; verum etiam fanatico &
indifferentistico seducti spiritu, omnem intellectus

E

illu-

illuminationem & notitiam, studiumq; eam acquirendi, ut inutile, impium, noxiū, libertatem christianam certæ cūdam lectæ & veritatis professioni adstringens, plane & in totum, damnandum, negligendum, & rejiciendum esse pœnunciant. Unde ex falcinato mentis intellectu ENNO RUDOL. BRENNESTALIS, Juris consultus, ultra crepidam sibi sapere visus, h e, supra jurium pandectas scripturus, scripturas ut aper vineam scrutatus, hunc in modum asserere hand veretur. Wir finden ja mit-gens in der Schrift / daß Christus und die Apo-steln an dem Verstand ihrer Zuhörer gekünflet hät-ten / denselben mitt gewissen und distinckten con-cepten von dem Reich Gottes zu erfüllen / sondern ihr ganzes Wesen ging dahin / wie sie die Wille ih-rer Zuhörer möchten zur wahren Buß und Erkant-niss ihres tiefen Elendes / darinnen sie von Natur stachen/ lencken und fahren. und kan ich mit freu-digkeit hierinnen mich auf allen Schriften des alten und neuen Testamente beruffen / daß man in allen reden unsers Heilandes und seiner Apostel so wenig als anders von keiner anderen methoden die ringste Spuht findet. *in scripto D. Stoltzio opposito.* Sic in intania sua scientes volentesque, hi cœlestis verita-tis infensi hostes in spissas se conjiciunt tenebras, & ut simpliciores eo facilius seducere queant, provoant ad S. Sacram, ac si illa nullibi de vero

Dei

Dei sensu & sincera veritatis cognitione, aliquid
præcipiat inculcatque: cum tamen quivis, nisi
jam omnis reverentiae transiliisse censendus sit li-
mites, fatebitur, hunc totius Sacrae, primari-
um esse finem, ut utilis & idonea sit ad docen-
dum unumquemque, quid de Deo creatore &
Salvatore illi sit credendum, simul & quomodo
omnes huic cœlesti in scripturis contentæ veritati
resistētes, recte sint redarguēdi, & confutandi 2 Tim.
3. quo etiam spectant ipsius salvatoris, de aqviren-
da vera notitia, ut in aliis locis quamplurimis
mandata, præcipientia, scrutandas esse scripturas,
Ec hanc esse vitam eternam ut cognoscant Deum, &
quem misit Iesum Christum, ita cumprimis in pecu-
liari isto, Apostolis, ut catholicis totius orbis
Doctoribus, dato diplomate, Eunter docete omnes
gentes. Ne autem hi tam confusæ religionis pro-
machi, aperta fronte clarissimis scripturæ asser-
tis contradicere videantur, neque desit illis pal-
lium quoddam & mantellum, quo dogmatum
suorum absurditatem regant velentque, aliquam
etiam rationem habendam esse credendorum in
religione agnoscunt, duntaxat talium, quæ gene-
ralissima sint & omnibus communia. Nam hält /
ita enim larvatus ille TIM. FRIEDLILIS, qui larva
detracta est JUSTUS GESENIUS, dauer das er-
kenntlicher weise derjenige / welcher der Seligkeit

sich dermahl eins getröstet wil / auch zu der Christlichen Religion sich bekennen müsse / wiewohl nicht eben zu einer gewissen Secte und ihren Gehirn Formeln / sondern nur daß er wiße daß Christus der Heiland der Welt seye / umb welches willen Gott denen Sündern nicht allein die Sünde vergeben / sondern auch Kraft dareichen wolle / ins künftig ein heiliges und unsträfliches Leben zu führen. im Untersuchung des *indifferentismi religionum*. Vel ex his evidenter constat, qvam apertis verbis hī novi doctores horumque socii cacopolitici, ubiqz terrarum ad nauicam usqve obvii, universalem profiteantur indifferentismum, qvum perinde illic sit; utrum cum crassissimis *Calvinianis*, Deum ex cœca qvadā & invidiosa voluntate, innoxios æternis adjudicasse statuant pœnis; an cum *Socinianis* scripturæ divinitus revelatam veritatem, ex corruptæ rationis scitis metiantur, an cum *Papistis* honorem soli Deo debitum, mortuorum tribuant simulacris & in manifesto idololatriæ vivant scelere , an denique cum *Quakeris* immediatas revelationes præstolentur, easqve pro divinis reverantur , & rel. modo cum *Evan gelico Lutgeranis*, in eo convenire videantur, Dei filium totius mundi esse salvatorem : sic lucem cum tenebris, Christum cum Beliale conciliare volunt; nec non gravissima peccata in locum salvificæ fidei sub.

substituunt; haec illa Nobatorum celebrata pietas,
cordisqve sinceritas, qvam suam Helenam variis
pigmentis coloribusque commendabilem reddunt:
O mores hominum, O tempora in qvæ Deus nos
reservasti. Hujus infrunitæ licentia fructus est
longe luctuosissimus, acerbissima & exitialis offi-
cinarum omnium bonarum artium & academi-
arum proscriptio, qvo tendunt verba *GODOFRE-
DI ARNOEDI*, viri ad vexandam ecclesiam Evan-
gelicam a veritatis hostibus conducti, qui in
istis doceri pronunciat, die menschliche Spissfundig-
keit / Stangenlist / Gewissens-Zwang und Verkeh-
ren / Ungewissheit / Betrug / Lehr-Gewalt, und
lauter ungöttliches Leben / Sectirische Trennungen/
falsche berühmte Künste, &c. in offenherziger Be-
kantniß.

§. II.

SEcunda illorum est classis, qvi non quidem ut
primi ordinis, omnem notitiam veritatis
damnant & rejiciunt, sed qvandam utilitatem &
necessitatem illius agnoscunt, in eo tamen longe
a veritate recedunt, qvod in conversione homi-
nis, non ab intellectus sed voluntatis emendatio-
ne initium fieri statuant, adeoqve aliquam in spi-
ritualibus, voluntate adhuc manente non conver-

sa, dari notitiam, minime concedunt. Sunt autem vel *subtiliores* vel *crassiores*, hi, purgationem cordis a sordibus peccati, plane antecedere illuminationem intellectus, eaque peracta notitiam demum subseqvi, vel ut ad mentem illorum rectius dicam, illabescere afferunt; illi, tam arctum inter utrumque intercedere nexum & vinculum dicunt, ut nec illuminatio intellectus sine emendatione voluntatis, nec voluntatis correctio, sine ejus illuminatione esse possit. In hunc numerum referendus est LYSIS, cui JOH. GVIL' ZIEROLDUM, ut par nobile fratrum consonet, jungimus; *Eror est*, inquit, quod illuminatio sanctificationem tempore antecedat & sine ea sit. Nam per operationes mentis illuminatio quidem discerni potest a sanctificatione, non vero re ipsa ab ea separari. Conuertit gratia & intellectum & voluntatem suam. Pharisaeos a Christo Matth. 23. ut vere illuminatos, commendari aut vocari, est abominanda malitia dicam an cæcitas? qua Christo aperte quasi in faciem contradicitur, utpote qui ut alii, sic imprimis in hoc ipso capite, ipsos defertis verbis aliquoties vocat cæcos & falsos. Synop. uscit. divin. art. XXIII. tb. IX.

§. III.

Tertia denique & ultima, illorum est classis, qui quidem intellectum voluntate in tantum

PEI-

priorem esse fatentur, ut hanc cœcam esse sine antecedente ejus illuminatione concedant, adeoque in spiritualibus præcedeaneum intellectus lumen notitiamque credendorum necessariam agnoscunt, eamque scripturæ nonnunquam convenientem esse loqvuntur; sed juxta tamen pertinaciter contendunt, qvod ista voluntatis emendationem antecedens notitia intellectus, ut ut ex S. sacra hausta eidemque conveniens, non tamen sit ex viribus supernaturalibus, nec secundum usitatum in scriptura loqvendi modum, veri nominis dicenda cognitio, multo autem minus, viva efficax, & spiritualis. Inter hos eminet celeberr.

J. NENSIMUM quondam Theologus *JO. FRANC. BUDDEUS*; Patet ex dictis, ita enim ille, cognitionem nudam rerum divinarum, qua quis ejusmodi de iis notiones animo sibi format, que notionibus scripture S. sunt conformes, et si ratione originis, seu scripture S. ex qua hausta est, divina dici queat, in se tamen spectatam ad actus naturales pertinere, cum etiam homo impius solis naturæ viribus, si ingenio polleat; & debitam industriam adhibeat, talem notitiam sibi comparare posset. (1) a quo non plane dissentit, *b. M. DAVID HOL.*

(y) in, *Theol. Dogm. lib. V. cap. III. §. XXIII. p. m. 942.* & conf. *lib. I. cap. I. S. XLIX* ubi notitiam irregeniti secundum loqvendi modum in scriptura usitatum non esse veram, nec theologiam dici posse statuit.

HOLLAZIUS, Exam. Theol. acroam, prol. I. qu. 20. Et^o 21.
Et^o pt. 3. Sect. I. cap. 5. de grat. illum. qu. 1.

§. IV.

IN uberiorem rei explicationem nonnulla præmittimus, i:o prænotando, correcta & emendata voluntate, facilius feliciusque ulteriore intellectus peragi posse illuminationem, tantus enim tamque arctus utriusque harum facultatem est nexus, ut quod in una est, etiam in aliam nonnunquam derivetur: unde voluntate aliquid appetente, intellectus etiam contra meliorem scientiam per sicutineas saepe rationes id defendere conatur. Accedit quod genius infernalis omnes in id impendat vires, ut per qualia cumque stratagemata, divinam intellectus lucem non obfuscet tantum, sed & penitus extinguat. Ubi vero hæc & alia sublata fuerint obstacula, homogratia divina & S. Sancto Iesu permiserit, fieri aliter nequit, quam ut multa, quoad experientiam, quæ vel plane non intellexit, vel tantum per transennam quasi vidit, apertis postea adipiciae intueaturque oculis. Sed procul tamen absit, ut hæc emendationem voluntatis seqvens illuminatione, extendenda sit, ad miraculosam quandam & illustrem, qualis viris obtigit, vel etiam eo

eo trahatur, ut modus illuminationis ad verbum
 internum separatum ab externo, aut tincturam
 luminis interni, unctionem internam, Christum
 interne prædicantem, separatum ab augustissi-
 mo Salvatore, auram divinam aut denique ad
 visiones revelationesque divinas, sub exstasibus &
 membrorum horrendis distortionibus factas, fle-
 getur. Respondet quidem LYSIS ad ultimum
 SCHI LGVIGII argumentum, in quæstione de spe
 illustris illuminationis, desumitum, a vaticiniis ipsi-
 us Christi, experimentibus statum miseriæ, igno-
 rantiæ & tenebrarum, futurum ultimis mundi
 temporibus, quod unius positio non sit alterius ex-
 clusio; sed certe pertinaciam hoc ipso denuo a-
 perte prodit, qvare ei opponimus FECHTIUM. Spes
 illa meliorum temporum, ita enim ille, ponit summam
 ecclesia ante finem mundi felicitatem, que hodie Chi-
 licias subtilissimi nomine venit, & est aduersa condi-
 tioni regni Christi in his terris, que cum felicitate aliqua
 temporali in scripturis nunquam componitur, piorumq;
 in his terris constitutioni, qui status ibique depingi-
 tur, ut miser & calamitosus, in primis descriptioni ex-
 tremorum mundi temporum, que ut omnium inelicissi-
 ma plurimis in locis representatur; que omnia contra
 claram scripture literam, aut negari aut sine elenchu
 solerari non posse, si vel maxime heretica non sunt, jam
 alia promittant GERHARDUS. Sylloq. Cont. pag. 9.

Secundo præsupponimus, concedendo, illuminationem etiam in eo sumi sensu, quo sibi coniunctam habet emendationem voluntatis, atque sic eos, qui non tantum veram, scripturæ convenientem, & ex operatione S. Sancti supernaturali progressam habent notitiam, verum etiam actiones juxta præscriptum ejusdem notitiae ordinant emendantque, recte dici & vocari vere illuminatos. Sed juxta & illud contendimus, quod modo loquendi in scriptura usitato, & illa mentis notitia, quæ per maioriam hominis a sanctiori separata est vita, illuminatio vocetur, & homines haec tantum & sola, si modo recta est, gaudentes, appellantur illuminati. Quemadmodum enim, velint nolint, fateantur necesse est adversarii, omnes etiam flagitosissimos, non minus recte dici homines vocatos, quam qui vocationi divinae debitum præstant obsequium; simili quoque ratione irregeniti illuminati audiunt respectu notitiae & assensus, licet ob defectum fiduciae habitum pia affectionis, ad quem notitia dirigi debet, non exprimantur. Neque una eademque ubique in scripturis obtinet pœnitentiæ acceptio, quia secundum numero veram & salvificam fidem sub se comprehendit, quo in sensu omnia ista intelligenda sunt dicta, in quibus pœnitentia, tanquam unicum salutem acquirendi proponitur medium. Rursus & contra, etiam illa scripturæ occurserunt loca, in quibus vox pœnitentiæ seorsim & separatim

ratim ab omni fide , tantum pro doloribus & angoribus super peccatis sumitur, ut in dicto, *agite pœnitentiam & credite evangelio*. Proinde nemo negare ausit, illum non æque bene posse vocari hominem in statu pœnitentia constitutum, quanquam omni adhuc careat fiduciali fide, quam alterum illum, qui horum utrumque, pro conditione status, havet. Cum igitur hæc omnia in aliis ita sese habeant, certe nulla vel minima apparet ratio, qvare in illuminatione res ita non procedat; & ita comparata esse, vel ex iis scripturæ apparet locis, ubi homines impii licet, alios docere posse & in rectam reducere, viam diserte pronunciantur, *Matth. 23. & rel.*

§. VI.

Fertio & ultimo prænotamus, quod quemadmodum gratia divina, mediante verbo, effectus spirituales in homine per gradus, horas & moras operatur; ita fieri potest, ut primus gratiæ gradus ab homine admittatur, reliquis vero resistatur. Sic gratia præveniens in intellectum impii operatur illuminando, qui &, quoniam in hoc Spiritus S. obicem non ponit, illuminatur, nec tamen corrigitur voluntas ipsius, qvoniam gratiæ ulterius progressuræ atque sanctificationem operaturæ repugnat. *conf. D. FRANC ALB. AEPINUS Comp. Mat. 20. Fanat. cap. 1. tb. 19. p. 52.*

F 2

§. VII.

§. VII.

His in antecellum observatis, asserimus statuimusque, unicuique salvando, antecedentem credendorum agendorumque, claram expressamque notitiam esse quam maxime necessariam; juxta quoque affirmamus, eandem notitiam antecedere correctionem vita voluntatisque emendationem, qua licet sanctitate vita destituta sit, in quantum scripturæ conformis est & exinde hausta, esse veram, efficacem, vivam & salutarem. Iltis autem, qui omnem rejeclam volunt intellectus notitiam, solamque praxin voluntatis urgent, hæc opponimus argumentorum lemmata. (a) Quod notitia fidei pars sit & fundamentum, hoc enim primus fidei conceptus nobis indicat; impossibile namque est credere quod ignoras, nec solenius in scriptura est, quam promiscue uti fidei & notitiae voce. (b) Hæc natura & finis est revelationis, ut revelata credantur, Job. 20. 31. credi autem nihil potest nisi sit cognitum. (c) Totus Christianismus & omnis nostra theologia, in S. scripturis, vulgatissimo cognitionis seu notitiae vocabulo exprimitur. Tit. 1. 1. Iust. 1. 37. 11. 52. Coll. 1. 10. 11. &c. que arguments fuisse & pro more suo scilicet exposuit. *FECHTRIS Hisp. & Exam Theol. inq. cap. VI.*

§. VIII.

Cillum autem ex antecedentibus manifestum sit, præcedaneam intellectus notitiam, ab unoquoque salutis ingressu viam requiri, jam ut eandem notitiam

tiam & illuminationem, sanctitate licet destitutam, veram, vivam, efficacem esse & salutarem, ostendamus, nobis incumbit: unde & sua sponte huet, initiationis & purgationis & sanctificationis, renovationis & illuminationis, non unum idemque esse momentum, incrementum & complementum, ut confuse & adeschryps scribit LYSIUS, Sykop. contr. art. 18. qv. 8; quod ut evincamus, petimus argumentum ex cœcitate intellectus humani, & ex necessitate S. Numinis, si aliquando speranda sit scientia divina, illuminatione supernaturali. Jam vero unicuique, nisi in Pelagianis militare voluerit castris, concedendum est, hominem ex propriis viribus in conversione sua nec quoad intellectum neque voluntatem aliquid efficere posse, sed omnia tam initium quam incrementum & complementum, esse ex gratia S. Sancti supernaturali. Si vero notitia articulorum fidei, ut sunt de redēctione, de pœnitentia, de mysterio Trinitatis &c., non acquiritur viribus naturæ sed ex operatione S. Sancti supernaturali, ergo & vera, efficax, viva, & supernaturalis est, quia provenit ab ipso Deo fonte supernaturali: si enim esset falsa, spuria, mortua & diabolica, ut loquuntur adversarii, sequeretur S. Sanctum, utpote qui est auctor hujus notitiae, eandem in homine excitasse, quæ quam atrociter blasphemia sit, quis non videt? Porro omnis etiam scripturæ illud confirmat pagina; illustre cum primis est, dictum ipsius Salvatoris Matb. 16. cum enim a discipulis interrogasset, quidnam homines de se sentirent, tum illi respondendo, falsas, & spuriæ recitarunt opiniones, facta vero applicatione quæstio-

nis ad eos ipsos, respondebat Petrus: tu es filius Dei
viventis, ad quod ipse reposuit, hoc nec caro nec
sanguis tibi repelavit, sed Pater Meus qui in celis est, &
huic petræ, hoc est veræ & certæ confessioni, super-
adficabo ecclesiam meam. Jam vero, quicunque irregen-
nitus habet notitiam de Filio Dei ut salvatore homi-
num, ille eandem habet ex illuminatione Dei Patis,
qui Pater lumen est; sicut Deo, utique etiam vera,
viva, efficax & salutaris sit oportet. Nec est, ut obver-
tas, confessionem Petri fuisse conjunctam cum san-
ctitate voluntatis, sequeretur quippe 1:o ecclesiam
superadficatam esse fidei ejus qua, sive subjectiva: 2:o
non de quadam sanctitate sed notitia seorsim spectata
ibi agitur. Patet igitur inde, illuminationem esse prio-
rem purgatione, sanctificatione, renovatione & re-
generatione, adeoque irregenitum etiam esse homi-
nem vere illuminatum. Nec est ut rursus regeras,
scripturam S. tamen ejusmodi homines vocare cœcos,
stultos, *λυχιστούς*, nam ea partim de irregenitis *negati-
ve* talibus prædicantur, partim etiam de irregenitis
privative talibus, qui subjective & respectu gratiæ in-
habitantis, quæ carent, non vero absolute & respectu
gratiæ assistentis, ita vocantur, sed sunt homines il-
luminati. Hinc & illud apparet, quod abjecte nimis
isti sentiant, qui actus & motus gratiæ assistentis, quā-
diu inhabitantis effectus per humanam retardatur ma-
litiam, non nisi pro imperfectis, immo peccatis
præareticis agnoscent: exempli loco illi sunt, qui
omnes preces ab irregenito pro sui conversione ad

Deum

Deum fulas, non nisi nudas verborum recitationes, peccata prōaretica, minimeque veras esse, audacter magis quam prudenter proclamant. Ubi & nos illud lubentes concedimus, quod preces sine intentione vera, vel ob falsos fusæ fines, nullæ sint: sed tamen juxta contendimus, quod omnes, quæ in bonum, ex seria intentione & continuatæ funduntur finem, utique veræ sint, ut ut homo, a quo fiunt gratia inhabitante careat. Quando enim peccator, verbi divini vere divina vi, & operatione gratiæ prævenientis motus, veras & continuatas pro sui illuminatione, agnitione peccatorum, vero super istis dolore & fide, ad Deum dirigit preces, quin veræ sint, eo minus est dubium, quo certius scimus, has esse actus & operaciones S. Sancti supernaturales. Nec est quod dicas, hominis istius irregeniti, utpote fide carentis, opera non esse nisi peccata prōaretica, hoc quippe tantum de irregenito *absolute* non *respective* tali valet, & deficiente plena agentis intentione actio non magis prōaretica est. Alias etiam omnes admonitiones, in quibus irregeniti preces ad Deum fundere, petere ut detur, pulsare ut aperiatur, mandantur, essent false in anæ & ad impietatem ducentes, quod tamen omnis christianus asserere veretur. Vanum etiam & irritum, omnium V. D. ministrorum esset studium, quo omnibus, quorum in numero includuntur quoque irregeniti, tantopere svadent, ut preces pro impetranda gratia conversionis faciant. Huc etiam spectat illustris locus *Jer. 31.* ubi oratio pro sui conversione ad Deum,

um, his proponitur verbis, *converte me Domine & converte*
per te, quæ quin recta, vera & Deo placens sit oratio,
 nulli dubitamus. Ultimo denique notitiam irregeniti
 veram, divinam, & non viribus naturæ tribuendam
 esse, ex arctissima & mystica quadam Sp. Sancti cum
 verbo unione, probamus; quæ unio ut ex uno extre-
 mo, non est commixtiva, ita nec, ex alio accidentalis
 tantum aut *proxacatia*, sed interna, inseparabilis & per-
 petua: quare & verbum scriptum; *virtus Dei, mens*
Christi, vita & spiritus, audit. Quicunque igitur do-
 gmatum Sæ veram habet notitiam, ille eandem ex
 vi & efficacia Sp. Sancti, cum verbo induculo nexo
 conjuncta accepit, qualis ejus, quin recta, efficax & sa-
 lutaris sit cognitio & illuminatio, nulla obstat ratio;
 unde etiam, patet quod modo loquendi in scripturis
 usitato, irregenitis sepissime tribuatur, ut *Matth. XIII.*
 14. *pudentes videbitis & non cernetis, Eph. 5.8. ambulate ut*
fili lucis, Job. 13.17. si bæ sciatis beati estis si preferitis. Hæc
 si rite observaslet *LYSIUS*, majori cum illuminatione
 de *sensuariorum spiritualium collatione, seu illuminatis*
mentis oculis scripsisset, quam ut hæc illius verba con-
signata sint, in Synopsi Contr. art. I. qu. 7. pp. 72. 73. Quan-
do vero nihilominus legendo, vel audiendo verbum Dei per-
git, (irregenitus) dum modo naturaliter ingenio pollet, ex
eo, quod script. S. cum aliis libris habet commune & littera vo-
catur, sibi acquirere potest notitiam, quam literalem vocare
possimus, non vero spiritualem. &c. Animus quidem erat,
 plures hos inter auctores agitatas examinare contro-
 verbias, sed cum temporis illud vetet angustia, his sub-
 sistere cogor: ut autem quæ dicta sunt, æqui bonique
 . . . L.B. consulas, est quod obnixe rogo.

SIT SOLI SUMMO, GLORIA SUMMA DEO!